

ETIKA IN VREDNOTE ŠTUDENTOV

DEJAN MARINČIČ IN MIHA MARIČ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija.

E-pošta: dejkom@gmail.si, miha.maric@um.si

Povzetek V prispevku proučujemo vrednote in etičnost študentov. Tako kot v drugih razvitih državah, se tudi v Sloveniji vrednotne orientacije in pogled na etiko spreminja z odraščanjem. Ključne spremembe so se zgodile ob prehodu iz tradicionalne v moderno, ter nato v postmoderno informacijsko družbo. Skozi generacije se tako zaznajo razlike glede vrednot in pogleda na etiko. Zato si v našem prispevku zastavljamo raziskovalno vprašanje, kako študentje ocenjujejo svoje vrednote in kako visoka je njihova samoocena etičnosti. V raziskavo je bilo vključenih 182 študentov dodiplomskega študija. Zbiranje podatkov je potekalo od marca 2020 do decembra 2021. Skozi analizo zbranih podatkov, ki temeljijo na samoocenah študentov ugotovljamo, kateri tip vrednot in katere posamezne vrednote so najbolj ocenjene, ter kako vrednotijo svojo etičnost. Prispevek zaključimo s podajo našega mnenja glede na ugotovitve iz raziskave.

Ključne besede:

etika,
vrednote,
čustvena
inteligentnost,
zavest,
vodenje,
kadrovski
management.

ETHICS AND STUDENT VALUES

DEJAN MARINČIČ & MIHA MARIČ

University of Maribor, Faculty of Organizational Sciences, Kranj, Slovenia.
E-mail: dejkom@gmail.si, miha.maric@um.si

Abstract The paper studies the values and ethics of students. In Slovenia, the value orientations, and views on ethics change with growing up, as in other developed countries. The key changes occurred during the transition from the traditional to the modern, and then to the postmodern information society. Differences in values and views on ethics are perceived through generations. Therefore, we ask a research question, how do students evaluate their values and how high is their self-esteem of ethics. 182 undergraduate students were included in the study. Data collection took place from March 2020 to December 2021. Through the analysis of collected data based on students' self-assessments, we determine which type of values, and which individual values are best assessed, and how they evaluate their ethics. We conclude the article by giving our opinion based on the findings of the research.

Keywords:

ethics,
values,
emotional
intelligence,
consciousness,
leadership,
personnel
management.

1 Uvod

Tako kot tudi drugje v razvitem svetu se tudi v Sloveniji vrednotne orientacije spreminjajo. Vsakemu posamezniku se tako skozi različna življenjska obdobja spreminjajo vrednote, etičnost in čustvena inteligentnost (Schwartz, 2010). Pandžić (2010) meni, da je za postmoderno obdobje značilen razpad vrednot ali tako imenovana kriza vrednot med mladimi. Razlog za to je v značaju današnjih mladinskih vrednot, ki so precej fluidne in spremenljive. Ule in drugi (2003), pa opisujejo, da so vrednote mladih sestavina mladinskih scen in njihovega vsakdana. Niso idealni temveč življenjski vzorci, ki jih mladi osvojijo v trgovanju z različnimi ponudbami življenjskih stilov. Tako nas je v naši raziskavi zanimalo, katere vrednote prevladujejo med študenti in kako samoocenjujejo svojo etičnost.

2 Vrednote in etičnost študentov

2.1 Vrednote študentov

Vsak posameznik skozi življenje prehaja iz enega življenjskega obdobja v drugo. Mladostništvo zajema obdobje, ko mlad človek ni več otrok, ni pa priznan kot odrasel. Je vmesno obdobje med dvema definiranimi življenjskima cikloma – otroštvo in odraslostjo, nemalokrat pa je mladost težavno obdobje, kjer se človek srečuje z nasprotji in konflikti, ki jih povzročata uvrščanje v status člana družbe. Težavnost se izraža tudi v vrednotah (Pandžić, 2010). Vrednote v sodobnem času predstavljajo temelj družbene socializacije. Ljudje v vsakdanjem življenju pogosto živimo mimo norm in pravil, ki nam jih naroča družba. Vrednote se tekom življenja spreminjajo in so v največji meri odvisne od kulture organizacije, v kateri se izobražujemo oziroma delujemo, saj ima vsaka organizacija svoje cilje, norme in vrednote (Peršuh, 2011).

Veliko je teoretikov, ki imajo različne poglede na človekove vrednote. Musek (2015) opredeljuje svojo lestvico vrednot, katera zajema štiri ravni hierarhične strukture. Omenjen model oziroma lestvica je zgrajena tako, da sta na vrhu hierarhije dve skupini največjega obsega in sicer dionizične in apolonske vrednote. Le ti se nadaljnje delita v vsaka po dve vrednotni kategoriji večjega obsega. Torej se dionizične vrednote razdelijo na dva vrednotna tipa, hedonski in potenčni tip. Apolonske vrednote pa na moralni in izpolnitveni tip.

Vrednote lahko posplošeno opredelimo, tudi kot neko pojmovanje in prepričanje oziroma motive in interese vsakega posameznika (Zander, Jonsen in Mockaitis, 2016). Vrednote so tudi naše usmeritve in relativno trajno pojmovanje posameznikovih ciljev, katere le ta visoko ceni in spoštuje. Le-te narekujejo način življenja oziroma ravnanja prav vsakega posameznika. Posameznikove vrednote se skozi celotno življenjsko obdobje razvijajo in tudi spreminjajo (Meglino in Ravlin, 1998). Toš (2005) meni, da so vrednote merilo za izbiranje, ocenjevanje dejanj, dogodkov in njihovo uvrščanje med dobre in slabe, vredne zaupanja in vedno v smeri postavljanja ciljev. Pogačnik (2002) pa meni, da so vrednote psihološki koncept, ki je že od nekdaj obsegal posameznikovo zavestno predstavo o tem, kaj je zaželeno in kaj ne. Jurše (2003), pa utemeljujeta vrednote kot zakoreninjene ideje, ki služijo kot podlaga norm za družbeno sprejetje uveljavljenih pravil, standardov in vedenjskih modelov. Tako lahko povzamemo, da je vsem raziskovalcem vrednot skupno to, da vrednote opredeljujejo kot posameznikovo vedenje in njegov vložek v družbo, trajnost in nenazadnje usmerjajo naše interese in vedenje.

2.2 Etičnost študentov

Etika je sestavni del našega življenja, saj je implicitno prisotna pri vsakodnevnem delovanju posameznika. Singer (2021) etiko imenuje moralna filozofija, saj je to disciplina, ki se ukvarja s tem, kaj je moralno dobro in slabo oziroma, kaj je moralno prav in kaj narobe. Drnovšek idr. (2016) ugotavljajo, da so predmet preučevanja etike medčloveški odnosi, saj se etika ukvarja z vprašanji pomembnimi za človekovo dobrobit, avtonomijo in svobodo. De Colle in Werhane (2008) pa ugotavljata, da etika posamezniku pomaga pri odločanju o moralnih vprašanjih, tako lahko izhaja iz naravnih zakonov, verskih načel, vplivov staršev in družine, izkušenj iz izobraževanja, življenjskih izkušenj oziroma kulturnih in socialnih vprašanj.

Veliko je raziskav na temo etičnega odločanja med študenti. O'Leary in Radich (2001) sta izvedla raziskavo med avstralskimi študenti in prišla do ugotovitev, da je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na etično ravnanje strah, da bi bili pri svojih dejanjih ujeti. Raziskava je pokazala, da so študentje bistveno bolj nagnjeni k neetičnemu ravnanju, kot študentke. Aluchna in Mikolajczyk (2013), pa sta izvedla raziskavo na varšavski fakulteti, kjer sta ugotovila, da so etični odnos in potencialne etične dileme ključni vidik za razumevanje odločitvenega procesa posameznika. Na

neetična načela odločanja vplivajo različni dejavniki. Kot so kultura, vrednote, nagrade in kazni (Black in White, 2012).

3 Raziskava

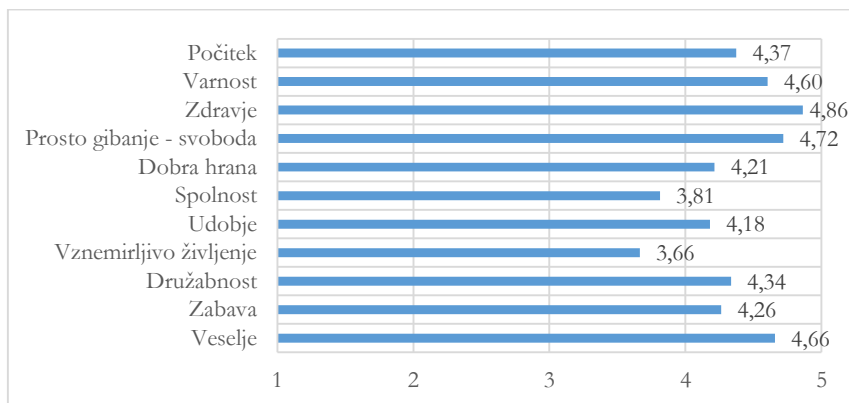
3.1 Namen in potek raziskave

Namen raziskave je bil ugotoviti, katere vrednote prevladujejo pri samooceni študentov, kateri tip vrednot prevladuje, ter kako študentje ocenjujejo svojo etičnost. Raziskavo smo izvedli s pomočjo anonimnega spletnega vprašalnika, ki je zajemal dva sklopa vprašanj. Prvi sklop je bil namenjen samooceni vrednot, po Muskovi lestvici, drugi sklop pa je zajemal vprašanja glede etičnosti posameznika. V raziskavo je bilo vključenih 182 študentov dodiplomskega študija iz cele Slovenije, od tega je v raziskavi sodelovalo 94 moških in 88 žensk. Zbiranje podatkov je potekalo od marca 2020 do decembra 2021.

3.2 Rezultati

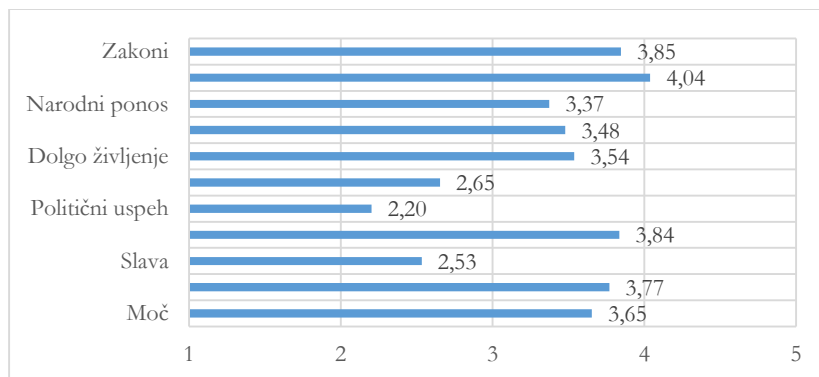
V naslednjih šestih grafih bomo predstavili posamične rezultate povprečnih vrednosti štirih sklopov tipa vrednot, skupno povprečno vrednost vseh tipov vrednot, ter sklop etike. Anketiranci so za sklop samoocene vrednot ocenjevali s petstopenjsko lestvico, kar pomeni 1 (sploh ni pomembna) do 5 (je popolnoma pomembna).

Graf 1 predstavlja izračun povprečnih vrednosti za sklop hedonskega tipa vrednot, ki je sklop dionizičnih vrednot. Najbolje je v tem sklopu ocenjena vrednota »zdravje« (4,86), sledi ji vrednota »prosto gibanje – svoboda« (4,72), tretje najboljše ocenjena vrednota je »veselje« (4,66), sledi vrednota »varnost« (4,60), vrednota »počitek« (4,37), na šestem mestu je vrednota »družabnost« (4,34), sledi ji vrednota »zabava« (4,26), osmo mesto v tem sklopu zaseda vrednota »dobra hrana« (4,21), sledi vrednota »udobje« (4,18), druga najslabša povprečna vrednost pripada vrednoti »spolnost« (3,81), najslabše ocenjena vrednota hedonskega tipa pa je vrednota »vznemirljivo življenje« (3,66).

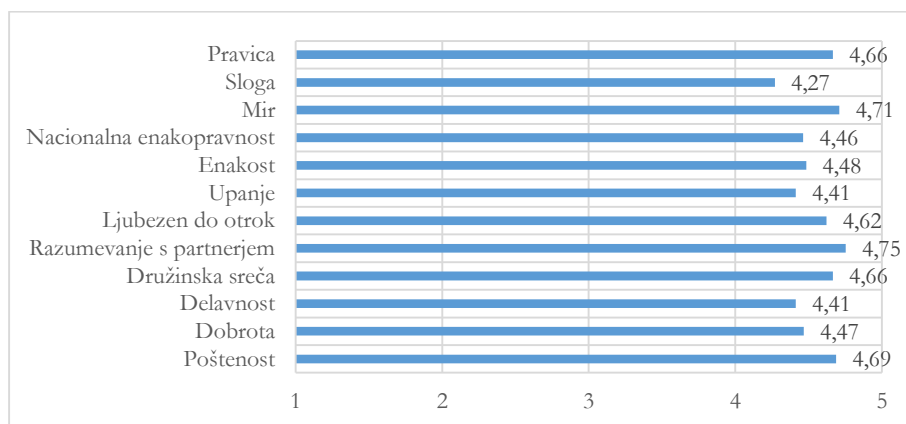
Graf 1: Povprečne vrednosti samoocene anketirancev hedonskega tipa vrednot, ki so sklop dionizičnih vrednot

Iz Grafa 2 lahko razberemo izračun povprečnih vrednosti potenčnega tipa vrednot, ki pripada sklopu dionizičnih vrednot. Najboljšo povprečno vrednost v tem sklopu ima vrednota »red« (4,04), druga najboljša povprečna vrednost pripada vrednoti »zakoni« (3,85), na tretjem mestu je vrednota »denar« (3,84), sledi ji vrednota »ugled« (3,77), vrednota »moč« (3,65), šesta najbolj ocenjena vrednota v tem sklopu je »dolgo življenje« (3,54), sledi vrednota »ljubezen do domovine« (3,48), na osmem mestu je vrednota »narodni ponos« (3,37), sledi vrednota »prekašanje drugih« (2,65), druga najslabše ocenjena vrednota v tem sklopu je »slava« (2,53) in vrednota z najslabšo povprečno vrednostjo je »politični uspeh« (2,20).

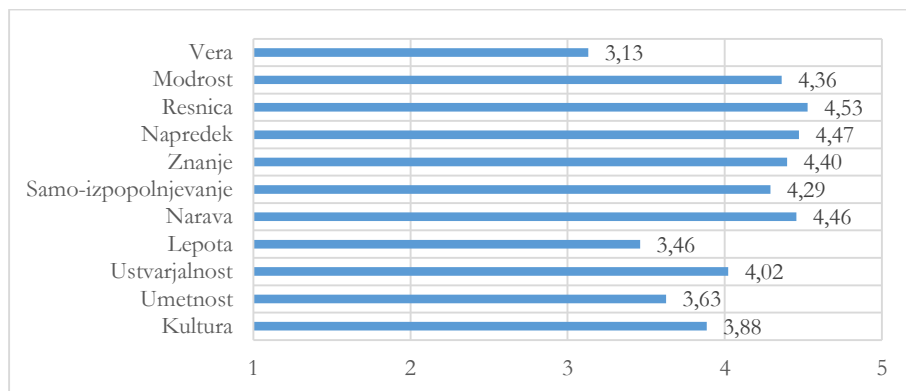
Graf 1: Povprečne vrednosti samoocene anketirancev potenčnega tipa vrednot, ki so sklop dionizičnih vrednot

Graf 3 nam prikazuje izračun povprečnih vrednosti med sklopom moralnega tipa vrednot, ki je podsklop apolonskih vrednot. V tem sklopu bomo predstavili povprečne vrednosti dvanajstih vrednot. Najboljšo povprečno vrednost v tem sklopu ima vrednota »razumevanje s partnerjem« (4,75), druga najboljše ocenjena je vrednota »mir« (4,71), sledi vrednota »poštenost« (4,69), s (4,66) povprečne vrednosti sta bili ocenjeni vrednoti »pravica« in »družinska sreča«, na šestem mestu je vrednota »ljubezen do otrok« (4,62), sledi ji vrednota »enakost (4,48), »dobrota« (4,47), »nacionalna enakopravnost (4,46), drugo najslabšo povprečno vrednost v tem sklopu si delita vrednoti »upanje« in »delavnost (4,41), najslabšo povprečno vrednost pa ima vrednota »sloga« (4,27).

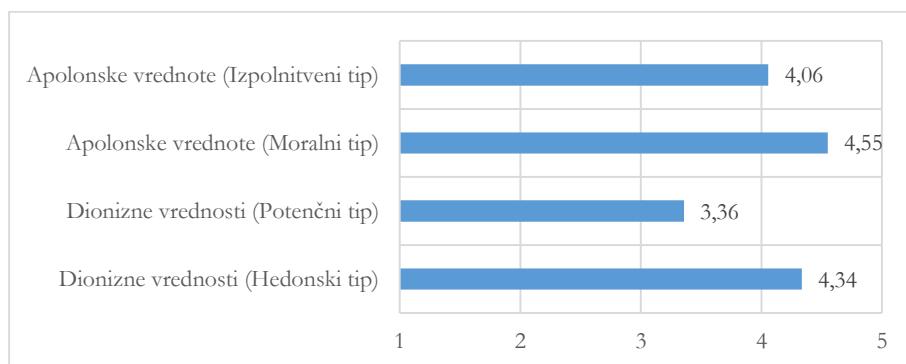
Graf 3: Povprečne vrednosti samoocene anketirancev moralnega tipa vrednot, ki so sklop apolonskih vrednot

V Grafu 4 predstavljamo izračun povprečnih vrednosti za enajst vrednot izpolnitvenega tipa, ki pripada sklopu apolonskih vrednot. Najboljša povprečna vrednost pripada vrednoti »resnica« (4,53), drugo najboljše povprečno vrednost v tem sklopu ima vrednota »napredek« (4,47), sledi ji vrednota »narava« (4,46), »znanje« (4,40), peta najboljše ocenjena vrednota pripada vrednoti »modrost« (4,36) sledi vrednota »samo-izpopolnjevanje« (4,29), sedma po vrsti je vrednota »ustvarjalnost« (4,02), sledi ji vrednota »kultura« (3,88), »umetnost« (3,63), na predzadnjem mestu v tem sklopu je vrednota »lepota« (3,46), najslabša povprečna vrednost tega sklopa pa pripada vrednoti »vera« (3,13).

Graf 4: Povprečne vrednosti samoocene anketirancev izpolnitvenega tipa vrednot, ki so sklop apolonskih vrednot

V Grafu 5 predstavljamo povprečne vrednosti vseh štirih tipov vrednot po Musku. Najboljšo povprečno vrednost ima »moralni tip« vrednot (4,55), drugo najboljšo povprečno vrednost ima »hedonski tip« vrednot (4,34), sledi »izpolnitveni tip« vrednot s (4,06) povprečne vrednosti, najslabše ocenjen tip vrednot v sklopu pa pripada »potenčnemu tipu« vrednot (3,36).

Graf 5: Povprečne vrednosti samoocene anketirancev vseh tipov vrednot po Musku

Graf 6 nam prikazuje povprečno vrednost odgovorov anketirancev v sklopu samoocene etičnosti. Kot izhodišče za pripravo vprašalnika smo izhajali iz vprašalnika, ki so ga sestavili Tenbrunsel, Smith-Crowe in Umphress (2003). V tem sklopu je bilo 10 trditev, anketiranci so ta sklop ocenjevali s petstopenjsko lestvico, kar pomeni 1 (sploh se ne strinjam) in 5 (močno se strinjam). Trditev »Sem vreden

zaupanja.« ima najboljšo povprečno vrednost (4,53), sledi trditev »Sem pošten.« (4,40), tretje najboljše ocenjena trditev je »Vedno se trudim delati, kar je prav.« (4,35), sledi trditev »Izkazujem osebno moralnost.« (4,16), nato trditev »Delujem v skladu z jasnimi vrednotami in principi.« (4,09), na šestem mestu je trditev »Imam visoko stopnjo integritete.« (3,93), sledi ji trditev »Izkazujem skrb za širše družbeno okolje in skupnost.« (3,87), trditev »Menim, da se odločam pravilno.« (3,82), druga najslabše ocenjena trditev je »Tudi sam delujem v skladu z etiko.« (3,80), najslabšo povprečno vrednost odgovor pa ima trditev »Etiko izpostavljam, kot pomemben element odločanja.« (3,71).

Graf 6: Povprečne vrednosti samoocene etičnosti anketirancev

4 Zaključek

Vrednote, etičnost in čustvena inteligentnost so pojmi, ki se med seboj prepletajo in dopolnjujejo. Višje, kot ima posameznik razvite vrednote in čut do sočloveka ali narave, bolj je etičen. Ti pojmi v sodobni družbi za posameznika predstavljajo temelj družbene socializacije. V naši raziskavi tako ugotavljamo, da imajo študentje najbolj razvite vrednote, ki spadajo v moralni tip vrednot, kot so mir, pravica, poštenost, dobrot, družinska sreča in druge. Pričakovali smo, da bodo vrednote potenčnega tipa, kot so politični uspeh, slava, narodni ponos in druge najmanj izrazite pri študentih, kar z našo raziskavo tudi potrjujemo. Smiselno bi bilo takšen tip raziskave izvesti vsako leto med študenti, ter jo bolj razdelati po sklopih, na primer na podiplomske in dodiplomske študente ali glede na študijske smeri, ter rezultate nato med seboj primerjati.

Preseneča nas, da so povprečne vrednosti rezultatov samoocene etičnosti pri študentih dokaj nizke glede na naše pričakovanje. O'Leary in Shafi (2006) v svoji raziskavi ugotavljata, da študentje svojo etičnost ocenjujejo višje, v kolikor se zavedajo, da so pri neetičnem dejanju lahko zasačeni. Za boljši vpogled bi morali v naslednjih raziskavah narediti dva skopa samoocene etičnosti, glede na stopnjo tveganja in tako bi lahko pridobili boljši vpogled v etičnost študentov.

Literatura

- Aluchna, M., & Mikolajczyk, O. (May 2013). Ethical dilemmas of young economists: The case of Warsaw School of Economics students. *Social Responsibility Journal*, 9. doi:10.1108/SRJ-06-2011-0012
- Black, W., & White, B. (January 2012). Ethical Prompts and their Effects on the Individual's Evaluation of Acceptable Business Practices: Considerations for Accountants. doi:10.1108/S1574-0765(2012)0000016008
- Drnovšek, M., Gomezel, A. S., Rangus, K., & Zupan, B. (2016). *Poslovno okolje podjetja: zapiski predavanj*. Ekonomska fakulteta.
- Jurše, M. (2003). Mednarodno trženje. *Akademija MM*, 6 i.e. 7.
- Meglino, B. M., & Ravlin, E. C. (1998). Individual Values in Organizations: Concepts, Controversies, and Research. 24, 351-389. doi:10.1177/014920639802400304
- Musek, J. (September 2015). *Osebnost, vrednote in psihično blagostanje*.
- O'Leary, C., & Mohamad, S. (May 2006). The Ethics of Final Year Accountancy Students. A Tri-national Comparison.
- O'Leary, C., & Radich, R. (August 2001). An Analysis of Australian Final Year Accountancy Students' Ethical Attitudes. *Teaching Business Ethics*, 5. doi:10.1023/A:1011482910937
- Pandžić, E. (2010). *Sodobne vrednote slovenskih študentov: diplomsko delo*. Ph.D. dissertation, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno iz http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_pandzic-emina.pdf
- Peršuh, M. (2011). Vrednote študentov fakultete za organizacijske vede. Pridobljeno iz <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=21101>
- Pogačnik, V. (2002). Pojmovanje in struktura osebnih vrednot. *Psibološka obzorja (Ljubljana)*, 11.
- Schwartz, S. (January 2005). Basic human values: Their content and structure across countries.
- Singer, P. (2021). ethics. *Encyclopedia Britannica*. Pridobljeno iz <https://www.britannica.com/topic/ethics-philosophy>
- Tenbrunsel, A., Smith-Crowe, K., & Umphress, E. (September 2003). Building Houses on Rocks: The Role of the Ethical Infrastructure in Organizations. *Social Justice Research*, 16, 285-307. doi:10.1023/A:1025992813613
- Toš, N., & Toš, N. (2005). *Paberkanje po vrednotah: izbrani preseki iz analize evroske raziskave vrednot* (Vol. 12). Ljubljana: Fak. za Družbene Vede- IDV, Centar za Raziskovanje Javnega Mnenja in Množičnih Komunikacij.
- Ule, M., Renner, T., Mencin Ceplak, M., Tivadar, B., & Vukovic, O. (2000). *Socialna ranljivost mladih*. [Ljubljana]; [Sentilj]: Ministrstvo za solstvo in sport, Urad Republike Slovenije za mladino ; Aristej.
- Werhane, P., & De Colle, S. (April 2019). Moral Motivation Across Ethical Theories: What Can We Learn for Designing Corporate Ethics Programs? doi:10.1007/978-3-319-89797-4_6

Zander, L., Jonsen, K., & Mockaitis, A. I. (2016). Leveraging Values in Global Organizations: Premises, Paradoxes and Progress. *Management International Review*, 56, 149–169. doi:10.1007/s11575-015-0277-0

